

УДК 336.71(477)

Особливості діяльності сучасних банків України на валютному ринку

Кузнєцов А.М.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри менеджменту
та зовнішньоекономічної діяльності
Одеського національного економічного університету

Деркач Ю.Б.

кандидат економічних наук,
викладач кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету

У статті розглянуто сутність поняття «діяльність банку на валютному ринку». Запропоновано виділити такі функції діяльності банку на валютному ринку, як посередницька, трансформаційна та регулятивно-контрольна. Розроблено структурно-функціональну схему видів діяльності банку на валютному ринку.

Ключові слова: валютний ринок, банк, валюта, ризик, функція.

Кузнєцов А.М., Деркач Ю.Б. ОСОБЕННОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ БАНКОВ УКРАИНЫ НА ВАЛЮТНОМ РЫНКЕ

В статье рассмотрена сущность понятия «деятельность банка на валютном рынке». Предложено выделить такие функции деятельности банка на валютном рынке, как посредническая, трансформационная и регулятивно-контрольная. Разработана структурно-функциональная схема видов деятельности банка на валютном рынке.

Ключевые слова: валютный рынок, банк, валюта, риск, функция.

Kuznetsov A.M., Derkach Y.B. PECULIARITIES OF THE ACTIVITIES OF MODERN BANKS OF UKRAINE ON THE CURRENCY MARKET

The article deals with the essence of the concept of "bank activity on the currency market." It is suggested to allocate the following functions of the bank's activity in the foreign exchange market: intermediary, transformational, regulatory, control. The structural and functional scheme of activities of the bank in the foreign exchange market.

Keywords: currency market, bank, currency, risk, function.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах загальноекономічної рецесії, відсутності необхідних валютних ресурсів, зниження довіри до вітчизняних банків ефективна валютна політика держави є невід'ємною детермінантою відновлення процесів розвитку економіки України. Серед основних суб'єктів національного валютного ринку необхідно відзначити банківські установи, які здійснюють велику кількість операцій із валютними цінностями, а тому саме банки є найбільш уразливими до зовнішніх та внутрішніх змін на валютних ринках. За таких обставин досить актуальним є розроблення теоретичних положень щодо діяльності банків на валютному ринку в умовах глобалізації, циклічності розвитку економіки, фінансових інновацій, спільний вплив яких сприяє виникненню постійних змін на валютному ринку. Зазначене дослідження забезпечуватиме

вдосконалення процесів управління ризиками банків, що супроводжують їх діяльність на валютному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічним засадам та практичним аспектам діяльності банків на валютному ринку присвячено наукові праці зарубіжних учених, таких як: І. Балабанов, Р. Дорнбуш, М.В. Енг, Л. Красавіна, О. Лаврушин, В. Миклашевская, Ф. Мишкін, І. Носкова, М. Пейро, Д. Піскулов, Є. Платонова, К. Рэдхед, Дж. Сінкі, С. Фишер, А. Холопов, С. Хьюс, А. Шапіро, Р. Шмалензи та ін.

Серед вітчизняних науковців напрацювання у даному напрямі мають Я. Белінська, О. Береславська, Н. Божидарніка, С. Боринець, О. Боришкевич, В. Васильєва, О. Васильченко, А. Гальчинський, О. Дзюблюк, Ф. Журавка, В. Козюк, В. Міщенко, С. Міщенко, А. Мороз, С. Мочерний, О. Неіз-

вєстна, Л. Петрашко, Л. Руденко, М. Савлук, О. Смолянська, В. Шелудько та ін.

Проведений аналіз праць наведених вище науковців дає змогу стверджувати, що недостатньо розробленими залишаються теоретичні положення щодо діяльності банків на валютному ринку, що здійснюється в умовах нестабільності національної економіки та непередбачуваної мінливості плаваючого валютного курсу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасних теоретичних підходів до визначення діяльності банків на валютному ринку. Успішна реалізація зазначеного завдання вимагає з'ясування сутності валютного ринку, функції банків, особливостей валютних операцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використовуючи системний підхід, теоретичні засади діяльності банків на валютному ринку проаналізуємо у такій послідовності: сутність валютного ринку, функції банків на цьому ринку, валютні операції, фінансові результати від їх проведення, бізнес-процеси та ризики, що її супроводжують.

Для дослідження сутності валютного ринку необхідно провести аналіз наявних підходів науковців до його трактування. Проведений аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати про відсутність єдиної думки щодо визначення поняття «валютний ринок».

Існує багато різних визначень валютного ринку, згідно з якими він характеризується за різними ознаками, основними з яких є розгляд ринку як сфери купівлі-продажу валют, як фінансового центру, як сукупність валютних операцій та як система валютних відносин.

До першої групи науковців слід віднести таких, як С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи, М.В. Енг, М. Пєбро та О. Боришкевич, які визначають валютний ринок як ринок, на якому продається й купується валюта різних країн. Запропоновані визначення вченими цієї групи є досить загальними і не дають змогу максимально повно розкрити сутність такого складного поняття, як «валютний ринок» [1–4].

Представники другої групи науковців (І. Балабанов, В. Міщенко, М. Пєбро та В. Ющенко) пропонують визначати валютний ринок як офіційний фінансовий центр, у якому зосереджено здійснення валютних операцій. Зазначені вище дослідники акцентують увагу на тому, що, з одного боку, валютний ринок акумулює ресурси всіх сегментів фінансо-

вого ринку (за допомогою таких інструментів, як позики, депозити, цінні папери, страхові інструменти, емітовані в іноземній валюті), а з іншого – саме валютний ринок забезпечує достатніми ліквідними ресурсами всі валютні операції на кредитному, фондовому і страховому ринках [5; 6]. На нашу думку, запропонований підхід до визначення валютного ринку стосується лише практичного характеру його функціонування, не даючи уявлення щодо його функцій, механізмів та конкретних видів валютних операцій.

До третьої групи дослідників, які пропонують визначати валютний ринок через сукупність валютних операцій, що здійснюються на валютному ринку, слід віднести Н. Миклашевську, Д. Піскулова, О. Неізнєстну [7–9].

Варто зауважити, що на відміну від Н. Миклашевської, яка відносить до валютних операцій лише конверсійні операції, О. Неізнєстна та Д. Піскулов доповнюють їх кредитно-депозитними. Проте ми не можемо погодитися з такою інтерпретацією, оскільки операції, пов'язані із зовнішньоторговельними розрахунками, міграцією капіталу, туризмом, належать до конверсійних, кредитно-депозитних та міжнародних розрахунків.

Наступна група науковців (В. Васильєва, О. Васильченко, А. Гальчинський, Б. Дякін, О. Смолянська, В. Шелудько) пропонує розглядати валютний ринок як систему, що дає змогу досліджувати і взаємодію елементів ринку всередині самої системи, і взаємодію валютного ринку з іншими економічними системами [10–14]. На нашу думку, надані визначення валютного ринку представниками цієї групи найбільш повно характеризують його сутність.

Таким чином, критичний аналіз трактувань валютного ринку дослідників різних груп доводить, що кожен із розглянутих підходів характеризує окремий напрям функціонування валютного ринку, а це свідчить про його комплексний та багатоаспектний характер.

Виходячи із багатоаспектності економічної категорії «валютний ринок», найбільш повно її характеризують такі вітчизняні науковці, як: Н. Божидарнік, О. Владимир, В. Дзюблюк, А. Мороз, М. Пуховкіна, М. Савлук [15–17]. Ми приєднуємося до їх методологічного підходу до визначення та аналізу валютного ринку на засадах функціональної, інституційної та організаційної характеристик.

Відповідно до функціональної характеристики, валютний ринок – це складова частина валютної системи, що забезпечує своєчасне

здійснення міжнародних розрахунків, страхування від валютних ризиків, диверсифікацію валютних резервів, отримання прибутку його учасниками у вигляді різниці курсів валют.

Інституційна характеристика валютного ринку являє собою сукупність банківських установ, інвестиційних компаній, бірж, брокерських контор, інших фінансових установ.

З організаційного погляду валютний ринок можна визначити як сукупність сучасних комунікаційних засобів зв'язку (телеграф, телефон, телекс, інформаційні системи, комп'ютерні мережі, електронні, супутникові комунікаційні системи), що зв'язують між собою банки і біржі різних країн, які здійснюють валютні операції та формують основи функціонування ринку.

Отже, проведений аналіз наукової літератури щодо трактування дефініції «валютний ринок» дає підстави визначити його як складну багаторівневу систему економічних відносин, що характеризується великою кількістю функцій, взаємопов'язаних елементів, ієрархічністю будови, глобальним характером.

Ураховуючи велику кількість особливостей взаємовідносин на валютних ринках, їх розрізняють за критеріями залежно від: інституціональної структури, виду грошового обігу, ступеню охоплення території, наявності валютних обмежень, ступеню організованості, видів операцій, терміновості угод, законності проведення операцій.

Наявність великої кількості видів валютного ринку свідчить про складність взаємозв'язків та взаємозалежностей між ними, що потребує адекватних систем управління відносинами між учасниками ринку.

Більшість науковців до учасників валютного ринку відносять: імпортерів та експортерів, міжнародні інвестиційні компанії, банки, біржі, брокерські фірми [18–22].

З урахуванням напряму дослідження подальшим етапом аналізу є визначення специфіки діяльності банків на валютному ринку. В умовах розвитку процесів інтеграції та глобалізації економіки сфера діяльності банків на валютному ринку розширюється, технології надання валютних послуг ускладнюються, ризики зростають, гострішою стає конкуренція. Зазначене свідчить, що сучасні банківські установи займають домінуючі позиції як на національних, так і на світових валютних ринках.

Діяльність банків на валютному ринку визначається метою, засобами, результатом і, власне, бізнес-процесами, за допомогою яких і функціонують банки та сприяють ефек-

тивному виконанню валютним ринком своїх функцій.

Критичний аналіз підходів дослідників до визначення функцій валютного ринку дає змогу дійти висновку, що в сучасних наукових працях відсутня єдина думка вчених щодо їх кількості, але з більшістю з них погоджуються майже всі. До основних загальноприйнятих функцій належать:

- мінімізація ризику, пов'язаного з волатильністю обмінних курсів іноземних валют;
- своєчасне здійснення міжнародних розрахунків через обмін валют різних країн і переказу коштів через міжнародні платіжні операції банківських установ;
- диверсифікація валютних резервів банків, підприємств, держави; отримання прибутку учасниками ринку у вигляді різниці, яка виникає під час обміну іноземних валют унаслідок коливання обмінних курсів;
- забезпечення можливості реалізації валютної політики, спрямованої на державне регулювання економічних процесів на національному рівні, а також узгодження відповідних регулятивних заходів у рамках світового господарства.

Зазначимо, що банки сприяють ефективному виконанню завдань майже всіх зазначених вище функцій валютного ринку на засадах виконання своїх, специфічних для їх валютної діяльності функцій.

Залежно від цілей дослідження та ступеня деталізації валютної діяльності банків (за структурою, кількістю, змістом, значущістю, складом та характером валютних операцій) сучасні вчені виділяють різні види функцій банків на валютному ринку. Автори підручника «Гроші та кредит» О. Колодізев та В. Колесніченко визначають, що під час здійснення операцій із клієнтами на валютному ринку банки виконують притаманні ним функції: платіжно-розрахункову, кредитно-інвестиційну та ощадно-капіталотворчу [23, с. 78].

Основою платіжно-розрахункової функції є посередництво банків під час платежів та розрахунків клієнтів в іноземній валюті, як правило, під час обслуговування зовнішньоекономічної діяльності.

Ощадно-капіталотворча функція полягає у залученні тимчасово вільних коштів в іноземних валютах, зокрема в мобілізації грошових доходів і заощаджень населення в іноземних валютах та перетворенні їх у реально діючий капітал.

Реалізація кредитно-інвестиційної функції полягає у тому, що банки, мобілізуючи кошти

в іноземній валюті різних розмірів та різної строковості повернення, мають можливість заповнювати тимчасову нестачу коштів в одних суб'єктах господарювання за рахунок тимчасового їх надлишку в інших, причому в необхідних сумах і на потрібні строки.

Варто зауважити, що під час виокремлення вченими зазначених функцій не враховано, що, крім здійснення операцій за дорученням клієнтів, банки також проводять валютні операції самостійно за рахунок власних коштів для забезпечення ефективного функціонування та отримання додаткових доходів за рахунок курсових різниць. Разом із тим учені виокремлюють деякі елементи трансформаційної функції: зведення банками ризиків своїх вкладників і акціонерів до мінімуму за допомогою диверсифікації активних операцій, створення резервів, диверсифікації відсоткових ставок залежно від ризикованості кредитів, страхування депозитів; одержання можливості акумулювати значні обсяги фінансового капіталу для реалізації масштабних проектів на основі мобілізації великої кількості дрібних вкладів.

Запропоновані зазначеними вище науковцями функції, на нашу думку, не повною мірою враховують специфіку діяльності банків на валютному ринку. Відзначимо, що банки виступають найбільш активними учасниками валютного ринку, які виконують повний спектр валютних операцій, задовольняючи потреби як своїх клієнтів, так і власні. Водночас комерційні банки зобов'язані контролювати клієнтську діяльність, тобто виконувати контрольні функції для запобігання незаконним операціям клієнтів з іноземною валютою, а також проводити власні операції в рамках вимог щодо розміру валютної позиції.

Інші вітчизняні науковці (В. Дзюблук та О. Владимир) стверджують, що банки виконують на валютному ринку головну функцію – функцію організатора валютних відносин, та виділяють ще такі функції: посередництво у валютних конверсіях; посередництво у переливів валютних капіталів; посередництво в міжнародних розрахунках; посередництво в реалізації валютної політики [16, с. 156].

Однак, на нашу думку, визначення функції «посередництво в реалізації валютної політики» є не досить удалим, оскільки банки – не лише посередники між державою, центральним банком та клієнтами у сфері регулятивно-контрольних заходів, а й самі є об'єктом валютного регулювання та контролю, тому пропонуємо виокремити регулятивно-контр-

ольну функцію діяльності банків на валютному ринку.

Окрім того, запропоновані дослідниками функції не характеризують такі особливості діяльності банків на валютному ринку, як можливість змін (трансформації) якісних характеристик валютних грошових потоків, які проходять через них, а саме: рівень ризикованості, строковість, обсяги та просторове спрямування. Проте німецький науковець Г. Асхауер виділяє такі функції банків: трансформація строків; трансформація розмірів грошових сум; трансформація ризику [24, с. 11].

Узагальнюючи зазначене вище, пропонуємо таку класифікацію функцій діяльності банків на валютному ринку: посередницьку, що об'єднує дії функцій другого рівня: платіжно-розрахункової, кредитно-інвестиційної, ощадно-капіталотворчої та конверсійної; трансформаційну (трансформація строків запозичених та розміщених валютних ресурсів; трансформація розмірів таких ресурсів; трансформація валютного ризику) та регулятивно-контрольну, дія якої пов'язана з необхідністю регулювання та контролю клієнтських та власних валютних операцій.

Виконання банками зазначених функцій на валютному ринку визначає провідну роль як центральних, так і комерційних банків. Це підкреслює І. Носкова, яка стверджує, що, оскільки 85–95% валютних угод, що здійснюються на валютних ринках, припадає саме на банки, це дає змогу характеризувати цей ринок як міжбанківський [25].

О. Дзюблук та О. Пруський теж вважають, що ключова роль комерційних банків на валютному ринку пов'язана з тим, що саме вони є головними учасниками грошово-кредитного ринку в цілому, акумулюючи при цьому потреби економічних агентів у наданні різного роду фінансових послуг. Також вони підкреслюють, що, враховуючи спрямованість професійної діяльності банків, можна стверджувати, що операції на валютному ринку потрібно розглядати лише як невід'ємний складник останньої, оскільки без них банк суттєво позбувся б конкурентоспроможності та комплексності в обслуговуванні клієнтів, а також утратив би значну частину своїх прибутків [26, с. 98].

Таким чином, провідне місце банків на валютному ринку є цілком об'єктивним явищем, яке зумовлене специфікою їх діяльності – обслуговуванням грошово-кредитних відносин у суспільстві на засадах здійснення валютних операцій.

Наступним етапом дослідження є визначення особливостей поняття «валютні операції». Проведений аналіз наукових джерел свідчить, що серед науковців відсутня єдина думка щодо цього терміну, оскільки під валютними операціями розуміють контракти/угоди, вид діяльності, порядок дій тощо. Це, на нашу думку, пов'язано, по-перше, із різними теоретичними підходами дослідників до визначення їх сутності, по-друге, із бурхливим розвитком інформаційних технологій, які ускладнюють та змінюють процеси здійснення таких операцій.

Наприклад, С. Боринець стверджує, що в широкому розумінні валютні операції є конкретною формою прояву валютних відносин в економічній практиці. У вузькому розумінні валютні операції розглядаються як вид банківської діяльності з купівлі-продажу іноземної валюти [27, с. 25]. Запропоноване визначення, на нашу думку, є дещо спрощеним, оскільки значно звужує діяльність банку на валютному ринку.

Вітчизняні вчені Т. Демчук [28, с. 212] та Л. Петрашко [29, с. 14–15] визначають валютні операції як такі, що: пов'язані з переходом права власності на валютні цінності за винятком тих, що здійснюються між резидентами у валюті України; пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, із передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; пов'язані з увезенням, переказуванням і пересиланням по території України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за кордон валютних цінностей.

Запропоноване вченими визначення валютних операцій банків дублює визначення, яке задекларовано у Декреті Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. У декреті валютні операції визначено як: операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України; операції, пов'язані з використанням валютних цінностей; у міжнародному обігу як засобу платежу з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; операції, пов'язані з увезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей [30].

У Положенні Національного банку України «Про порядок та умови торгівлі іноземною валютою» від 10.08.2005 № 281 валютні

операції визначено як операції, що пов'язані з переміщенням або переходом права власності на валютні цінності. При цьому виділяються такі валютні операції: поточні неторговельні; поточні торговельні; операції, пов'язані з рухом капіталу [31].

Проведене дослідження вітчизняної наукової літератури та законодавчих актів свідчить про відсутність єдиної класифікації валютних операцій банків. Найчастіше в науковій літературі пропонується такий перелік різновидів валютних операцій: конверсійні; кредитно-депозитні; розрахункові, неторговельні валютні операції, міжнародні розрахунки, відкриття та ведення валютних рахунків, установа кореспондентських відносин з іноземними банками.

Колектив авторів під загальним керівництвом професора М. Савлука [17, с. 256] пропонує найбільш повну класифікацію валютних операцій банків: за терміном здійснення платежу та купівлі-продажу валюти (касові, строкові); за механізмом здійснення операцій (спот, форвард, ф'ючерс, опціон); за цільовим призначенням (операції для здійснення платежів за міжнародними розрахунками, операції страхування від валютних ризиків, спекулятивні операції); за формою здійснення (безготівкові, готівкові); за масштабами здійснення (оптові здійснюються між банками, роздрібні – між банком та клієнтами).

Зазначимо, що необхідність розподілу на власні та клієнтські валютні операції пов'язані з наявністю та необхідністю управління ризиками, що їх супроводжують, їх регулюванням та контролем.

Зауважимо, що комерційні банки для забезпечення успішного виконання своїх функцій на валютному ринку повинні основну увагу приділяти організації валютної діяльності. Діяльність – це мотивований процес використання тих чи інших засобів для досягнення мети. Особливості діяльності банків на валютному ринку визначаються змістом цілей, предметом, на який вона спрямована, засобами і методами управління, за допомогою яких відбувається така діяльність, та результатами від використання валютних операцій, їх регулюванням та контролем.

Виходячи з того, що діяльність – це праця, дія людей у якій-небудь галузі, це праця, функціонування якоїсь організації, установи, пропонуємо авторське визначення поняття діяльності банків на валютному ринку: по-перше, у широкому розумінні – це дії персоналу банку, спрямовані на ефективне вико-

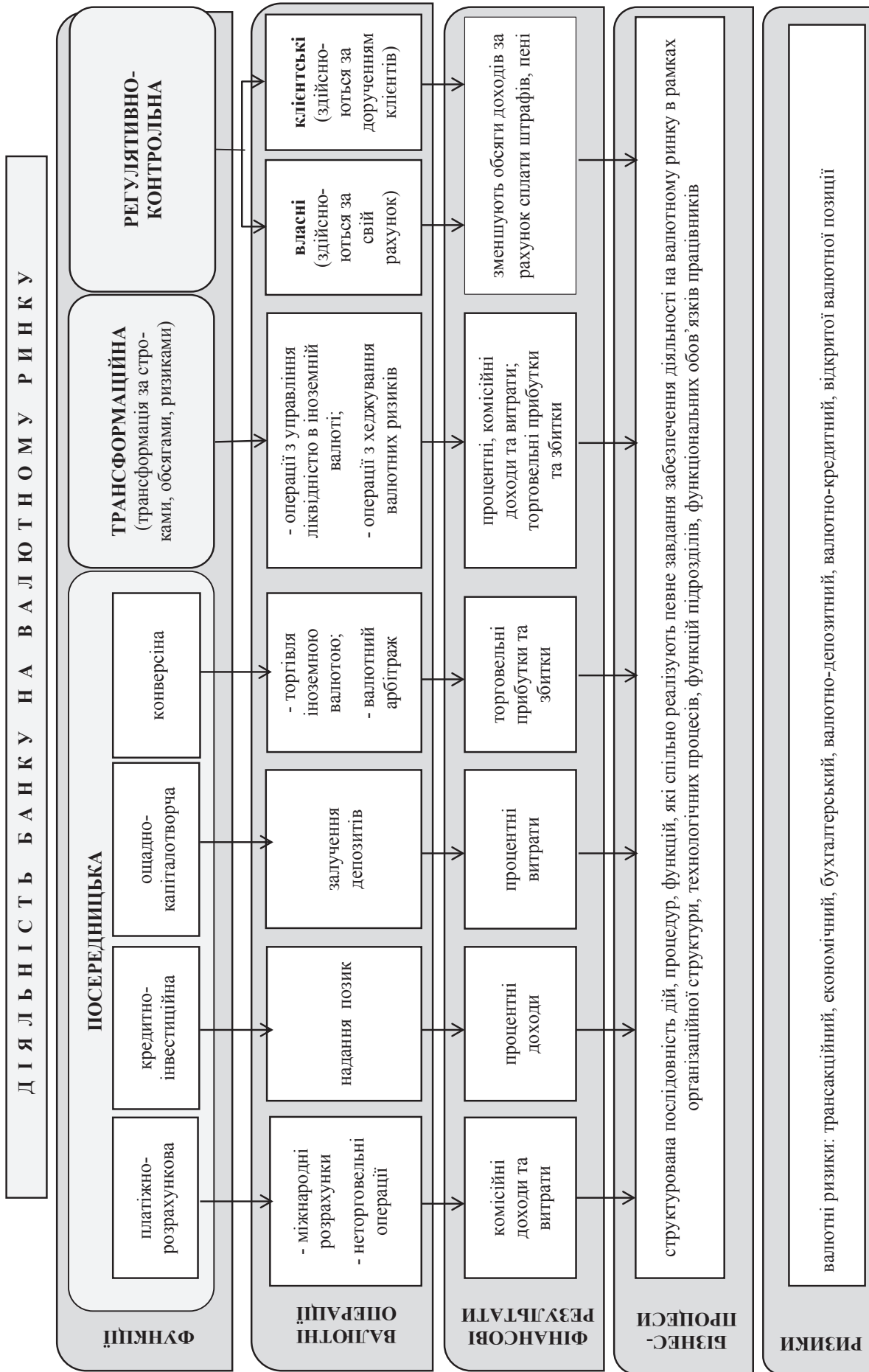

Рис. 1. Структурно-функціональна схема видів діяльності банку на валютному ринку

Джерело: авторська розробка

нання операцій із валютними цінностями для отримання прибутку, з урахуванням інтересів партнерів банку, а також вимог регуляторів щодо порядку проведення операцій; по-друге, у вузькому розумінні валютна діяльність банку – це бізнес-процеси здійснення операцій із валютними цінностями.

Отже, узагальнюючи наведене вище, пропонуємо комплексний підхід до визначення особливостей діяльності банків на валютному ринку (рис. 1).

Висновки з цього дослідження. У процесі дослідження обґрунтовано, що банки сприяють ефективній реалізації функцій валютного ринку, виконуючи свої, специфічні для їх валютної діяльності функції. На основі узагальнення теоретичних поглядів учених щодо функцій банків на валютному ринку виділено такі: посередницьку, що об'єднує дії функцій другого рівня (платіжно-розрахункової, кредитно-інвестиційної, ощадно-капіталотворчої

та конверсійної); трансформаційну (здійснюється трансформація строків та обсягів запозичених та розміщених валютних ресурсів; трансформація валютного ризику) та регулятивно-контрольну, дія якої пов'язана з необхідністю регулювання та контролю банками клієнтських та власних валютних операцій.

Уточнено трактування поняття діяльності банків на валютному ринку: у широкому розумінні – це управлінські дії персоналу банку, спрямовані на ефективне виконання операцій із валютними цінностями для отримання прибутку, з урахуванням інтересів партнерів банку, а також вимог регуляторів щодо порядку проведення операцій; у вузькому розумінні валютна діяльність банку – це бізнес-процеси здійснення операцій із валютними цінностями. Для вдосконалення валютної діяльності банків розроблено структурно-функціональну схему, що сприятиме більш ефективному регулюванню валютних ризиків банку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Экономика / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи ; пер. со 2-го англ. изд. – М. : Дело ЛТД, 1995. – 864 с.
2. Энг М.В. Мировые финансы / М.В. Энг и др. ; Ун-т Сент Джон ; пер. с англ. М. : ДеКА, 1998. – 734 с.
3. Пебро М. Международные экономические, валютные и финансовые отношения / М. Пебро ; под ред. Н.С. Бабинусова ; пер. с франц. – М. : Прогресс, 1994. – 496 с.
4. Боришкевич О.В. Режимы валютного курса: поиск оптимальности / О.В. Боришкевич // Банківська справа. – 2014. – № 3-4(123). – С. 66–73.
5. Балабанов И.Т. Валютный рынок и валютные операции в России / И.Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 240 с.
6. Ющенко В.А. Валютне регулювання : [навч. посіб.] / В.А. Ющенко, В.І. Міщенко. – К. : Знання, КОО, 1999. – 359 с.
7. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика / Н.А. Миклашевская, А.В. Холопов. – М. : МГУ ; Дело и Сервис, 1998. – С. 150.
8. Пискулов Д.Ю. Теория и практика валютного дилинга / Д.Ю. Пискулов. – М. : ИНФРА – М, 1996. – С. 10.
9. Неизвестна О.В., Шварц О.В. Міжнародні розрахунки і валютні операції : [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / О.В. Неизвестна, О.В. Шварц. – К., 2011. – 200 с.
10. Васильева В.В. Финансовый рынок : [навч. посіб.] / В.В. Васильева, О.Р. Васильченко. – К. : Центр учебной литературы, 2008. – 368 с.
11. Гальчинський А. Теорія грошей : [навч. посіб. / А. Гальчинський. – К. : Основи, 1998. – С. 373.
12. Валютные рынки: Мировой опыт – практика в России : Русско-английский словарь- справочник: Около 6000 терминов: Практическое пособие. Ч. 4 / Под общ. ред. Б. Дякина. – М. : Росби, 1998.
13. Смолянська О.Ю. Финансовый рынок : [навч. посіб.] / О.Ю. Смолянська. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 384 с.
14. Шелудько В.М. Финансовый рынок : [навч. посіб.] / В.М. Шелудько ; 2-е вид., випр. і доп. – К. : Знання-Прес, 2003. – 535 с.
15. Божидарнік Н.В. Валютні операції : [підручник] / Н.В. Божидарнік, Т.В. Божидарнік. – К. : Центр учебной литературы, 2013. – 698 с.
16. Дзюблюк О.В., Владимир О.М. Банки у системі організації валютних відносин : [монографія] / О.В. Дзюблюк, О.М. Владимир. – Тернопіль : Терно-граф, 2014. – 296 с.
17. Гроші та кредит : [підручник] / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пудовкіна [та ін.] ; за заг. ред. М.І. Савлука ; 3-є вид. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
18. Міщенко В.І. Банківські операції : [підручник] / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська. – К. : Знання, 2006. – 727 с.

19. Береславська О. Тенденції валютного ринку України у 2004 році / О. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 2. – С. 18–22.
20. Валютное регулирование в системе государственного управления экономикой : [учебник] / Под ред. В.М. Крашенинникова. – М. : Экономика, 2003. – 399 с.
21. Макогон Ю.В. Международный банковский бизнес : [учеб. пособ.] / Ю.В. Макогон, Е.В. Булатова. – К. : Аттика, 2003. – 208 с.
22. Дзюблюк О.В. Валютна політика : [підручник] / О.В. Дзюблюк. – К. : Знання, 2007. – 422 с.
23. Колодізєв О.М. Гроші і кредит : [підручник] / О.М. Колодізєв, В.Ф. Колісніченко. – К. : Знання, 2010. – 615 с.
24. Введение в банковское дело : [учеб. пособ.] / Общ. ред. Г. Асхауэра ; пер. с нем. – М. : Научная книга, 2006. – 629 с.
25. Носкова И.Я. Международные валютно-кредитные отношения : [учеб. пособ.] / И.Я. Носкова. – М. : Банки и биржи ; Юнити, 1995. – 208 с.
26. Дзюблюк О.В. Організаційно-економічний механізм функціонування комерційних банків на валютному ринку : [монографія] / О.В. Дзюблюк, О.С. Пруський. – Т. : ТНЕУ, 2008. – 296 с.
27. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини : [підручник] / С.Я. Боринець ; 5-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2008. – 583 с.
28. Демчук Т.П. Інформаційне забезпечення аналізу валютних операцій підприємств / Т.П. Демчук // Научний вестник ДГМА. – 2009. – № 2(5). – С. 211–216.
29. Петрашко Л.П. Валютні операції : [навч. посіб.] / Л.П. Петрашко. – К. : КНЕУ, 2001. – 204 с.
30. «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» : Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 № 15-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.
31. Про порядок та умови торгівлі іноземною валютою : Положення Національного банку України від 10.08.2005 № 281 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.